

UDK: 343.533:004(497.11)

DOI: 10.5937/PDSC24573C

Teodora Čordarov, doktorand

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu,

Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu

email: doracordarov@gmail.com

ANALIZA KRIVIČNOG DELA RAČUNARSKE PREVARE U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRBIJE

Apstrakt:

Jedan od uobičajenih fenomenoloških oblika finansijskog kriminaliteta, čije su dimenzije postale zabrinjavajuće u savremenom svetu, jeste krivično delo računarske prevare. Razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija, praćen sve učestalijim transakcijama u sajber prostoru, doveo je do brojnih koristi u svim sferama poslovanja i društvenog života, ali i do mnogobrojnih mogućnosti za njihovu zloupotrebu. Ove promene su, pored mnogobrojnih prednosti i olakšica u poslovanju, donele i niz izazova vezanih za pojavu računarskog kriminaliteta i njegovih različitih oblika, pretnji, rizika i posledica. Jedno od njih jeste i računarska prevara koja je propisana Krivičnim zakonikom Republike Srbije i koja obuhvata različite načine manipulacije računarskim podacima i računarskim sistemima sa namerom pribavljanja protivpravne imovinske koristi za sebe ili drugoga. Uzimajući u obzir navedenu zakonsku odredbu, evidentno je da u praksi postoji veoma raznovrstan fenomenološki okvir načina izvršenja računarskih prevara. Stoga će predmet istraživanja u okviru ovog rada biti analiza ovog krivičnog dela u zakonodavstvu Republike Srbije kao i studija relevantnih slučajeva.

Ključne reči: računarski kriminalitet, računarska prevara, zakonska regulativa, Krivični zakonik Republike Srbije.

Uvodna razmatranja

Pojava i primena kompjuterske tehnologije bez koje se ne bi mogao zamisliti savremeni život, pored ostalog dovela je i do nastanka novog oblika kriminaliteta – kompjuterskog kriminaliteta. Kompjuterski kriminalitet je sredinom osamdesetih godina dvadesetog veka počeo da doživljava svoju ekspanziju, koja traje do danas. A neposredno nakon što se pojavio, kompjuterski kriminalitet je dobio karakter međunarodnog kriminaliteta, što je kao posledicu „iznedrilo“ organizovanje adekvatne međunarodne saradnje, te je kao rezultat iste nastao velik broj međunarodnih akata i to sve u cilju njegovog što uspešnijeg suzbijanja.¹ U okviru međunarodnih akata koji se odnose na sprečavanje kompjuterskog kriminaliteta najrelevantniji su Konvencija OUN o transnacionalnom organizovanom kriminalitetu iz 2000. godine, koju je naša zemlja ratifikovala,² Dodatni protokol iz 2003. godine, koji je ratifikovan 2009. godine, kao i Konvencija Saveta Evrope o kompjuterskom kriminalitetu od 23 novembra 2001. godine.³ U našoj zemlji za suzbijanje kompjuterskog kriminaliteta od značaja je Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala.⁴ Shodno ovom Zakonu u našoj zemlji su osnovani specijalizovani organi na nivou policije, odnosno služba za borbu protiv visokotehnološkog kriminala u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, kao i tužilaštva i suda. Odredbom člana 3, stav 1 ovog Zakona navedena je stvarna nadležnost ovih organa koja se odnosi na krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka određena Krivičnim zakonikom.⁵

Krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka obuhvataju krivična dela tzv. kompjuterskog kriminaliteta: oštećenje računarskih podataka i programa, računarska sabotaza, pravljenje i unošenje računarskih virusa, računarska prevara, neovlašćeni pristup zaštićenom računaru, računarskoj mreži i elektronskoj obradi podataka, sprečavanje i organičavanje pristupa javnoj računarskoj mreži i neovlašćeno korišćenje računara ili računarske mreže. U ovoj grupi krivičnih dela predviđeno je sedam krivičnih dela, ali je krivičnopravna zaštita računarskih podataka i računarskih mreža sveobuhvatnija zato što se postiže primenom inkriminacije drugih krivičnih dela „koje su po pretežnijem grupnom zaštitnom objektu svrstane u druge glave Krivičnog zakonika, kao što su grupe krivičnih dela: protiv imovine,

¹ Stojanović, Z., Delić, N. (2013). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Pravni fakultet, str. 251.

² Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola, *Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori*, br. 6/01.

³ Zakon o potvrđivanju Konvencije o visokotehnološkom kriminalu, *Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori*, br. 19/09.

⁴ *Službeni glasnik RS*, br. 61/05, 104/09 10/23 i 10/23 - dr. zakon.

⁵ Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19.

protiv sloboda i prava građana, protiv industrijske svojine, protiv privrede i druge. Iako se u pogledu zaštite naglašava bezbednost računarskih podataka, iz opisa krivičnih dela je jasno da se pruža zaštita i sigurnost računarskih mreža, što znači da se ovim krivičnim delima nastoji odgovoriti ne samo na tzv. tradicionalni kompjuterski kriminalitet, nego i na savremeniji, tzv. *cyber-crime*.⁶ Jedna od najvažnijih karakteristika ovog oblika kriminaliteta jeste „izuzetno brz napredak u vidu tehnoloških veština, kao i izuzetna kreativnost i domišljatost pri izvršenju krivičnih dela kojim nažalost neretko ne mogu parirati ni zakonodavci, a ni targeti ovih napada.“⁷ Ključna karakteristika računarskog kriminaliteta jeste fenomenološka raznovrsnost koja se razvija paralelno sa napretkom tehnologije. Ovaj oblik kriminala obuhvata tradicionalna krivična dela poput krađe, prevare i falsifikovanja, ali u novim formama koje iskorišćavaju računarske tehnologije za svoje izvršenje. Uz to, pojavljuju se i potpuno novi, mnogo opasniji oblici protivpravnog ponašanja koji prelaze nacionalne granice, čineći računarski kriminalitet transnacionalnim problemom.⁸ Po navodima Čejovića⁹ ovde je reč o sasvim novim krivičnim delima koja ulaze u tzv. visokotehnološki ili kompjuterski kriminalitet ili tzv. sajber kriminalitet. Znači radi se o veoma kompleksnoj oblasti koja zahteva dodatna znanja iz oblasti kompjuterske tehnologije. Uzimajući navedeno u obzir i sam Krivični zakonik definiše osnovne pojmove koji se tiču ovog oblika kriminaliteta.¹⁰

Računarska prevara u zakonodavstvu Republike Srbije

Uzimajući u obzir široku upotrebu računara i informacionih tehnologija, te učestalost napada na njih i potrebe suzbijanja kriminaliteta u ovoj oblasti krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka sistematizovana su u posebnu glavu Krivičnog zakonika, glavu dvadeset sedam.¹¹ Jedno od tih dela je računarska prevara. Računarska prevara je krivično delo koje se odnosi na manipulaciju podacima u

⁶ Mrvić Petrović, N. (2016). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union; JP Službeni glasnik, str. 243.

⁷ Čordarov, T. (2023). Slučajevi računarske sabotaže u praksi U: Počuča, M. (ur.), *Dve decenije razvoja pravne misli – XX međunarodni naučni skup “Pravnički dani prof dr Slavko Carić”* Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 496.

⁸ Dragojlović, J., & Grujić, G. (2019). Krivično delo računarska prevara – specifičnosti i tanje u Republici Srbiji, U: Carić, M. (prir.), *Pravo i digitalne tehnologije - Zbornik referata sa XVI Međunarodnog naučnog skupa „Pravnički dani - Prof. dr Slavko Carić”*, Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu, str. 190.

⁹ Čejović B. (2006). *Krivično pravo*. Beograd: Dosije, str. 611.

¹⁰ Videti član 112. Krivičnog zakonika, *op. cit.*

¹¹ U zakonodavstvo Republike Srbije Krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka prvi put su uvedena izmenama Krivičnog zakonika iz aprila 2003. godine. Više u: Matijašević, J., & Petković, M. (2011). Krivična djela protiv bezbednosti računarskih podataka – analiza pozitivnopravnih rješenja i značaj u kontekstu suzbijanja visokotehnološkog kriminala, *Kriminalističko forenzička istraživanja*, 4(1), str. 597-608.

elektronskim sistemima radi sticanja protivpravne imovinske koristi ili nanošenja imovinske štete drugima.

Krivično delo računarska prevara predstavlja specijalni oblik prevare. Od krivičnog dela prevare, koje je propisano odredbom člana 208 Krivičnog zakona krivično delo računarska prevara „razlikuje se, pre svega, s obzirom na to da u ovom slučaju nema dovođenja ili održavanja u zabludu nekog lica, pa se zato slučajevi kompjuterske prevare ne mogu ni podvesti pod opšte krivično delo prevare“.¹² Osnovni oblik krivičnog dela računarske prevare predviđen je u stavu 1, člana 301 Krivičnog zakonika i postoji kada neko unese netačan podatak, propusti unošenje tačnog podatka ili na drugi način prikrije ili lažno prikaže podatak i time utiče ne rezultat elektronske obrade i prenosa podataka u nameri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist prouzrokujući drugome imovinsku štetu. Znači radnja izvršenja osnovnog oblika ovog krivičnog dela može biti unošenje netačnog podatka, propuštanje unošenja tačnog podatka ili na drugi način prikrivanje ili lažno prikazivanje podataka. Kako bi postojalo krivično delo neophodno je nastupanje određene posledice, to jest potrebno je da je nekim od predviđenih činjenja ili nečinjenja postignut određen uticaj na rezultat elektronske obrade ili prenosa podataka, koji pretpostavlja određene izmene rezultata obrade ili prenosa podataka u smislu da oni ne odgovaraju realnom stanju stvari. Za postojanje krivičnog dela potreban je umišljaj učinioca i namera da se sebi ili drugom pribavi protivpravna imovinska korist i time drugome prouzrokuje šteta. Za izvršenje ovog krivičnog dela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Teži oblik krivičnog dela računarska prevara iz stava 2, člana 301 postoji kada je delom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu preko četiri stotine i pedeset hiljada dinara. Predviđena je kazna zatvora od jedne do osam godina. Najteži oblik krivičnog dela računarska prevara propisan je stavom 3 istog člana, a postoji kada je delom iz stava 1 pribavljena imovinska korist u iznosu preko milion i pet stotina hiljada dinara. Za ovaj oblik predviđena je kazna zatvora od dve do deset godina. S druge strane za lakši privilegovani oblik ovog krivičnog dela predviđena je novčana kazna ili zatvor do šest meseci. Lakši privilegovani oblik krivičnog dela računarske prevare razlikuje se od osnovnog jedino u pogledu namere. Privilegujuću okolnost predstavlja namera učinioca da se krivičnim delom iz stava 1, drugom nanese šteta, bez namere pribavljanja protivpravne imovinske koristi, što znači da dovršeno krivično delo ne pretpostavlja ostvarenje date namere.

Krivična dela u ovoj oblasti, možemo reći ne tako davno, vršila lica sa specifičnim stručnim znanjima iz visoke tehnologije, često bez socijalnih devijacija

¹² Stojanović, Z. (2024). *Komentar Krivičnog zakonika : prema stanju Krivičnog zakonika od 1. decembra 2019. godine i prema stanju zakonodavstva od 27. oktobra 2023. godine*. Beograd: Službeni glasnik, str. 984.

ili nasilnog ponašanja. Međutim, sa širenjem informatičke pismenosti i sveopštom dostupnošću računara, situacija se promenila. Sada je moguće brzo steći znanje i veštine koje su neophodne za vršenje ovih krivičnih dela, što otvara vrata širokom spektru pojedinaca koji mogu biti uključeni u računarski kriminalitet.¹³ Kada je reč o izvršiocima računarskih krivičnih dela, pa i krivičnog dela računarska prevara čine specifičnu kategoriju ljudi. Uglavnom su to osobe koje nisu delinkventi, socijalno su prilagodljive i nenasilne. Kako bi izvršavali krivična dela putem računara, moraju imati specijalna, stručna i praktična znanja i veštine u oblasti informatičke i računarske tehnike i tehnologije. Pored toga, ova tehnička sredstva, odnosno računari moraju im biti fizički dostupna.¹⁴

Računarska prevara u medijima

Računarska prevara predstavlja predmet interesovanja i medija, te se u istim mogu pronaći informacije o određenim slučajevima izvršenja ili pokušaja izvršenja ovog krivičnog dela. Za potrebe ovog istraživanja odabrali smo tri slučaja o kojima se u medijima, odnosno na različitim portalima veoma često izveštavalo.

Grupa od 11 osoba koristila je računarsku opremu za računarske prevare, oštetivši telekomunikacione operatere za više od deset miliona evra. Oni su manipulirali elektronskom obradom i prenosom podataka, preusmeravajući pozive iz inostranstva ka Srbiji putem VOIP tehnologije do "Gateway uređaja". Ovi uređaji su koristili pripejd SIM kartice domaćih mobilnih operatera, omogućavajući da se pozivi evidentiraju kao nacionalni. Na taj način, međunarodne telefonske veze su zaobilazile legalne međunarodne rute i evidentirale se kao domaće. Važna informacija u ovom slučaju jeste da je tokom ove akcije zaplenjena velika količina računarske opreme, kao i čak 28.000 SIM kartica koje su korišćene za izvršenje ovog krivičnog dela. Na osnovu saopštenja Ministra unutrašnjih poslova saznajemo da je u ovoj akciji čestvovalo čak 80 službenika MUP-a.¹⁵

Uvidom u vesti na jednom portalu došli do informacija da je lice 95 godište uhapšeno zbog sumnji da je izvršilo krivično delo računarska prevara u pokušaju. Interesantna činjenica ovog slučaja što je osumnjičeni iskoristio svoje kompjuterske veštine kako bi izmanipulisao sistem jedne nagradne igre, tačnije aktivno je unosio netačne, odnosno lažne podatke koji su u vezi sa validošću učešća drugih učesnika, a sve kako bi uticao na rezultat elektronske obrade podataka i sebi omogućio najveće

¹³ Dragojlović, J., & Grujić, G., *op. cit.*, str. 190.

¹⁴ Jovašević, D. (2021). Računarska prevara (krivična odgovornost i kažnjivost u međunarodnom i nacionalnom pravu), U: *Pravo i digitalizacija – međunarodna naučna konferencija*, Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, str. 53.

¹⁵ Računarska prevara od 10 miliona evra (2024, Jun, 10). Preuzeto sa:
https://rtv.rs/rsn/hronika/racunarska-prevara-od-10-miliona-evra_343790.html

šanse za dobitak glavne nagrade, tj. stana. Zanimljiv podatak koji možemo uočiti u ovoj medijskoj objavi jeste da je došlo do pretresa stana i drugih prostorija osumnjičenog, gde su pronađeni dokazi za izvršenje krivičnog dela koje se osumnjičenom stavlja na teret. Iz objave možemo zaključiti, da su nadležni organi reagovali pravovremeno, te da regularnost ili ispravnost nagradne igre nije bila „dovedena u pitanje“. Nadalje imamo informaciju da je osumnjičenom licu određeno zadržavanje do 48 časova i da će isti biti priveden nadležnom organu uz krivičnu prijavu.¹⁶

Sledeći slučaj koji se navodi u medijima jeste da je P.M. (1991) uhapšen je zbog postojanja osnova sumnje da je u periodu od oko više od dva meseca vršio krivična dela različitih dela iz grupe kompjuterskog kriminaliteta, među kojima je i računarska prevara. Navedeno lice sumnjiči se da je u više navrata zloupotrebljavalo platformu koja se bavi platnim prometom i da je tim putem za sebe pribavljao protivpravnu imovinsku korist u ukupnom iznosu preko milion i osamsto hiljada dinara. Nakon detaljne analize i pregleda računarske opreme osumnjičenog od strane policije utvrđeno je da postoje dokazi za izvršenje krivičnih dela za koje se navedeno lice i sumnjiči. Na medijskom portalu koji je objavio ovu vest navodi se da će osumnjičeni biti zadržan do 48 sati, nakon čega će biti priveden posebnom tužilaštvu za visokotehnološki kriminal uz prateću krivičnu prijavu.¹⁷

Primećujemo da navedene informacije u vezi sa izvršenjem krivičnog dela računarska prevara prenosi, možemo reći bezbroj portala, te nam se čini da je u medijima mnogo više vesti koje se odnose na izvršenje, ili pokušaj izvršenja ovog krivičnog dela, a u stvari nije tako. Ono što je karakteristično za objavljivanje ovih vesti jeste činjenica da medijski nije ispraćen celi slučaj, te možemo postaviti pitanje zašto se tako brzo gubi interesovanje medija za određene slučajeve nakon jedne ili dve objave o istim i da li se svi baziraju na samo „vrućim ili gorućim“ vestima, a sve u cilju privlačenja čitalaca?

¹⁶ Računarska prevara u pokušaju, (2024, Jun, 15). Preuzeto sa: <https://pannonrtv.com/rovatok/vesti-na-srpskom/racunarska-prevara-u-pokusaju>

¹⁷ Uhapšen muškarac zbog računarske prevare, (2024, Jun, 20). Preuzeto sa: <https://www.tanjug.rs/srbija/hronika/73006/uhapsen-muskarac-zbog-racunarske-prevare/vest>

Računarska prevara u sudskoj praksi

U cilju sistematične analize krivičnog dela računarske prevare od značaja je istražiti i analizirati sudsku praksu. Međutim, neophodno je da naglasimo da, kada je reč o sudskoj praksi, koja se tiče ovog krivičnog dela ista je veoma skromna. Stoga ćemo u okviru ove analize koristiti sentence dostupnih sudskih odluka koje smo pronašli u bazi Paragraf lex, i u jednoj publikaciji koja za predmet ima, između ostalog, i analizu krivičnog dela računarska prevara.

U Rešenju Apelacionog suda u Beogradu navodi se: „Odeljenje za borbu protiv visokotehnološkog kriminala je nadležno za postupak u kojem se okrivljenom stavlja na teret da je korišćenjem platnih kartica na bankomatima unosio netačne podatke radi izigravanja računarskog sistema.“ Reč je o slučaju u kojem je više javno tužilaštvo u B. podnelo optužni predlog Višem sudu u B. protiv okrivljenog za krivično delo računarske prevare. Međutim, prvostepeni sud je smatrao da se radi o krivičnom delu delu izdavanja čeka i korišćenja platne kartice bez pokrića, iz člana 228, stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika, iz razloga što je okrivljeni koristio kartice bez pokrića u cilju sticanja imovinske koristi od 1.282.882 dinara, prikrivajući da nema sredstava na računu. Sud je zaključio da se ne stiču obeležja krivičnog dela računarske prevare iz člana 301, stav 1, nego dela izdavanja čeka i korišćenja kartice bez pokrića. Međutim, prema žalbi javnog tužioca, rešenje prvostepenog suda je pobijeno jer je okrivljeni zloupotrebio računarski sistem u nameri pribavljanja protivpravne koristi i nanošenja štete banci.¹⁸ Na osnovu ovog rešenja Apelacionog suda u Beogradu zaključujemo da krivično delo računarske prevare može biti slično drugim krivičnim delima po svojim elementima, te je važno uzeti u obzir sve činjenice prilikom pravne kvalifikacije određenog krivičnog dela.

U sledećem slučaju po oceni Apelacionog suda prvostepeni sud nije pružio jasne razloge za produženje pritvora okrivljenom, prema članu 211, stav 1, tačka 3 Zakonika o krivičnom postupku. Naime, okrivljenom se stavlja na teret izvršenje krivičnog dela računarske prevare iz člana 301, stav 3 u vezi stava 1 Krivičnog zakonika. Iako je okrivljeni ranije osuđivan zbog drugog krivičnog dela, to delo nije isto ni istovrsno sa onim za koje je sada optužen. Apelacioni sud je istakao da sama ranija osuda, bez drugih okolnosti, ne ukazuje na opasnost od ponavljanja krivičnog dela. A nadležno tužilaštvo je obavestilo sud da su računi, na koje je okrivljeni ranije prebacivao novčana sredstva, blokirani i neupotrebljivi. Zbog svega navedenog, Apelacioni sud je ukinuo prvostepenu odluku i vratio je na ponovno odlučivanje.¹⁹ Iz presude Vrhovnog suda 2023. godine uočavamo da se isti bavio analizom

¹⁸ Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž 15/2011 od 30.5.2011. godine.

¹⁹ Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž2 Po3 11/2017 od 2.2.2017. godine.

kvalifikacije krivičnog dela prevare i krivičnog dela računarske prevare. U konkretnom slučaju branilac je u zahtevu za zaštitu zakonitosti tvrdio da sud pogrešno kvalifikuje radnje okrivljenog kao krivično delo prevara iz člana 208, stav 1, Krivičnog zakonika, umesto kao računarsku prevaru iz člana 301 Krivičnog zakonika. Kao potvrdu za navedeno branilac je naveo da je okrivljeni unosio netačne podatke u računarski program, što je uticalo na rezultat elektronske obrade i prenos podataka, čime se stiče protivpravna imovinska korist i nanosi šteta. Međutim, Vrhovni sud je ove navode ocenio kao neosnovane, ističući da krivično delo računarska prevara ne uključuje dovođenje ili održavanje u zabludi nekog lica, što je ključni element opšte prevare. U ovom slučaju, radnje okrivljenog su lažnim prikazivanjem činjenica dovele u zabludu radnice kladionice, što ukazuje na krivično delo prevara iz člana 208, stav 1 Krivičnog zakonika. Ovi navodi su već razmatrani i odbačeni od strane Višeg suda, koji je dao jasne razloge za svoju odluku, koje je Vrhovni sud prihvatio.²⁰

Pisarić, et al. navode da su u vremeskom periodu od 1. jula 2022. do 30. juna 2023. donete ukupno dve odluke za krivično delo računarske prevare, koje u potpunosti preuzimamo iz ove publikacije. „Presudom Kpo3-43/2021 od 28. septembra 2022. godine odbijena je optužba okrivljenima zbog nastupanja apsolutne zastarelosti koji su, prema navodima optužnice, uspostavili mehanizam mobilnog telefoniranja sa inostranstvom po cenama nacionalnog poziva sa domaće SIM kartice, čime su zaobilazili legalne međunarodne rute za odvijanje međunarodnog telefonskog saobraćaja.²¹ Sa druge strane, sporazumom o priznanju krivice, SPK Po3-53/2022 od 27. decembra 2022. godine, okrivljena je priznala krivicu za delo iz člana 301 stav 3 u vezi sa stavom 1 KZ i osuđena je na godinu dana kućnog zatvora bez elektronskog nadzora. Okrivljena je priznala da je unosila netačne podatke i evidentirala nepostojeće uplate depozita na naloge igrača igara na sreću, čime je uticala na elektronsku obradu i prenos podataka u sistemu preduzeća u kom je radila. Bez nekog dodatnog obrazloženja, sud je prihvatio sporazum o priznanju krivičnog dela tužilaštva i okrivljene.“²² U konkretnim slučajevima iz 2022. godine dolazimo do jasnog zaključka da se sudovi nisu upuštali u meritum stvari već da su odluke donete isključivo iz formalnih razloga primenom instituta zastarelosti krivičnog gonjenja i primenom sporazuma o priznanju krivice.

²⁰ Presuda Vrhovnog suda, Kzz 779/2023 od 19.9.2023. godine.

²¹ Možemo postaviti pitanje da li je ovo slučaj računarske prevare „od 10 miliona evra“, koji smo naveli i koji je praćen u medijima? Odgovor na postavljeno pitanje ne znamo, zato što nemamo dovoljno informacija o konkretnoj presudi, do koje smo posredno došli.

²² Navedeno prema: Pisarić, et al. (2023). Analiza stanja u oblasti borbe protiv visokotehnološkog kriminala i inspekciskog nadzora u oblasti informacione bezbednosti (uz pregled sudske i tužilačke prakse za period od 01.07.2022. do 30.06.2023. godine), Beograd: Partneri Srbija, str. 38. Preuzeto sa: <https://bezbedanbalkan.net/attachment.php?aid=2290>

Statistički prikaz

U okviru ovog poglavlja analizirali smo statističke podatke Republičkog zavoda za statistiku za grupu krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka, sa posebnim akcentom na krivično delo računarska prevara, na teritoriji Republike Srbije. Predmet istraživanja usmeren je na broj prijavljenih punoletnih učinilaca²³ za krivična dela protiv bezbednosti računarskih podataka, kao i krivičnog dela računarska prevara. Analizom podataka za period od 2009 do 2022. godine uočavamo da je veoma mali broj prijavljenih učinilaca krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka. Preciznije, na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku dolazimo do saznanja da je najveći broj prijavljenih učinilaca za krivična dela protiv računarskih podataka najviše prijavljeno 2009. godine, od čega je 7 za krivično delo računarska prevara. Najmanji broj prijavljenih učinilaca za grupu ovih krivičnih dela bilo 2019. godine, s tim da je od ukupno pet prijavljenih četiri bilo za krivično delo računarska prevara. S druge strane, sledeće 2020. godine nijedan učinilac nije prijavljen za krivično delo računarska prevara.

Tabela 1. Broj prijavljenih punoletnih lica prema Krivičnom delu protiv bezbednosti računarskih podataka i krivičnom delu računarska prevara za vremenski period od 2009 do 2022. godine

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
KD protiv računarskih podataka	45	20	22	15	28	9	14	16	20	11	5	14	13	15
Računarska prevara	7	4	7	5	21	1	1	5	5	2	4	/	6	3

Izvor: Republički zavod za statistiku, Bilteni za period od 2009 do 2022. godine.

²³ "Pod pojmom punoletni učinilac krivičnog dela podrazumeva se učinilac krivičnog dela koji je u vreme izvršenja dela imao navršenih 18 godina života a krivično delo je učinio kao: izvršilac, saizvršilac, podstrekač ili pomagač. Prijavljeno lice – poznati učinilac jeste punoletni učinilac krivičnog dela protiv koga su postupak po krivičnoj prijavi i prethodni postupak završeni odlukom kojom je: odbačena prijava, prekinuta istraga, obustavljena istraga ili podignuta optužnica – optužni predlog. Prijavljeno lice – nepoznati učinilac jeste nepoznato lice – učinilac krivičnog dela protiv koga je podneta krivična prijava javnom tužilaštvu za učinjeno krivično delo, a učinilac i po isteku godine dana nije otkriven. Za ovo lice daju se samo obeležja koja su u vezi sa krivičnim delom i krivičnim postupkom." Punoletni učinioци krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022 – prijave optuženja i osude, (2022). *Bilten*, str. 8., Preuzeto sa:

<https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20235702.pdf>

Na osnovu podataka iz tabele 2 zaključujemo da je u malom broju slučajeva 2022. godine podignuta optužnica za učinioce ovih krivičnih dela i to za krivična dela računarska sabotaža i računarska prevara.

Tabela 2. Prijavljena punoletna lica prema Krivičnim delima protiv bezbednosti računarskih podataka za 2022. godinu

KD protiv bezbednosti računarskih podataka	Ukupno	Ukupno poznati	Odbačena krivična prijava	Obustavljena istraga	Podignuta optužnica	Nepoznati učinioци
Oštećenje računarskih podataka i programa	4	3	3	/	/	1
Računarska sabotaža	4	4	/	/	4	/
Pravljenje i unošenje računarskih virusa	1	/	/	/	/	1
Računarska prevara	3	2	/	/	2	1
Neovlašćeni pristup zaštićenom računaru, računarskoj mreži i elektronskoj obradi podataka	3	/	/	/	/	3

Izvor: Punoletni učinioци krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022 – Prijave optuženje i osude, str. 24-25

Na osnovu prikazanih podataka koji se tiče prijavljenih učinilaca krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka, kao i krivičnog dela računarska prevara možemo postaviti pitanje da li ovi podaci ukazuju na mali broj izvršenih krivičnih dela, ili na teško otkrivanje istih?

Zaključak

Računarska prevara je složeno krivično delo koje zahteva specifična znanja i veštine, kako sa tehničkog tako i sa pravnog aspekta. U savremenom društvu, sa sve većom digitalizacijom poslovanja i svakodnevnog života, ovaj oblik kriminala postaje sve značajniji i štetniji. Kvalifikacija i kaznene mere jasno odražavaju stepen štete i nameru učinioца. U eri digitalizacije, efektivna pravna regulativa i kaznena politika su ključne za prevenciju i suzbijanje ovog oblika kriminala.

Pored svih negativnih uticaja i posledica koje ovo krivično delo ima po pravni sistem, ekonomiju, kao i po tehnološki sistem isto tako je vidljiv i značajan uticaj na

društvenu zajednicu. Činjenica je da je sudska praksa nedovoljno bogata kao i da se postupajući organi susreću sa izazovima prilikom kvalifikacije i opisa krivičnih dela, te da statistički prikaz broji veoma mali broj krivičnih dela.

Takođe, obim ovakvih vidova prevara je u porastu, gde smo konstantno izloženi različitim bombastičnim naslovima u medijima kojima neretko nedostaje kako epilog tako i transparentnost od strane državnih organa, što znatno umanjuje šanse kako za prevenciju tako i za efikasno sankcionisanje izvršioca ove grupe krivičnih dela. Stoga zaključujemo da je na naučnoj zajednici ozbiljan zadatak da ovu temu učini aktuelnom kao i da ujedinjenim snagama sa državnim organima aktivno doprinosi uređenju ove oblasti i bezbednosti učesnika u digitalnom svetu.

Teodora Čordarov, PhD student

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad,
University Business Academy in Novi Sad*

ANALYSIS OF THE CRIMINAL OFFENSE OF COMPUTER FRAUD IN THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract:

One of the common phenomenological forms of financial crime, which dimensions have become worrying in the modern world, is the crime of computer fraud. The development of information and communication technologies, accompanied by increasingly frequent transactions in cyberspace, has led to numerous benefits in all spheres of business and social life, but also to numerous opportunities for their abuse. These changes, in addition to numerous advantages and benefits in business, have also brought a series of challenges related to the emergence of computer crime and its various forms, threats, risks and consequences. One of them is computer fraud, which is prescribed by the Criminal Code of the Republic of Serbia and which includes various ways of manipulating computer data and computer systems with the intention of obtaining illegal property benefits for oneself or others. Taking into account the aforementioned legal provision, it is evident that there is a very diverse phenomenological framework for the execution of computer fraud in practice. Therefore, the subject of this research paper will be the analysis of this criminal offense in the legislation of the Republic of Serbia as well as the relevant case studies.

Keywords: *computer crime, computer fraud, legal regulation, Criminal Code of the Republic of Serbia.*

Literatura

1. Čejović B. (2006). *Krivično pravo*. Beograd: Dosije
2. Čordarov, T. (2023). Slučajevi računarske sabotaže u praksi U: Počuča, M. (ur.), *Dve decenije razvoja pravne misli – XX međunarodni naučni skup “Pravnički dani prof dr Slavko Carić”* (str. 492-504), Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
3. Dragojlović, J., & Grujić, G. (2019). Krivično delo računarska prevara – specifičnosti i tanje u Republici Srbiji, U: Carić, M. (prir.), *Pravo i digitalne tehnologije - Zbornik referata sa XVI Međunarodnog naučnog skupa „Pravnički dani - Prof. dr Slavko Carić”* (str. 188-200). Novi Sad: Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet u Novom Sadu.
4. Jovašević, D. (2021). Računarska prevara (krivična odgovornost i kažnjivost u međunarodnom i nacionalnom pravu), U: *Pravo i digitalizacija – međunarodna naučna konferencija* (str. 51-74). Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu.
5. Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 - ispr., 107/05 - ispr., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19
6. Matijašević, J., & Petković, M. (2011). Krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka – analiza pozitivnopravnih rješenja i značaj u kontekstu suzbijanja visokotehnološkog kriminala, *Kriminalističko forenzička istraživanja*, 4(1), str. 597-608.
7. Mrvić Petrović, N. (2016). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union; JP Službeni glasnik.
8. Pisarić, et al. (2023). *Analiza stanja u oblasti borbe protiv visokotehnološkog kriminala i inspeksijskog nadzora u oblasti informacione bezbednosti (uz pregled sudske i tužilačke prakse za period od 01.07.2022. do 30.06.2023. godine)*. Beograd: Partneri Srbija, Preuzeto sa: <https://bezbedanbalkan.net/attachment.php?aid=2290>
9. Presuda Vrhovnog suda, Kzz 779/2023 od 19.9.2023. godine.
10. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022 – prijave optuženja i osude, (2022). *Bilten*, Preuzeto sa: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20235702.pdf>
11. Računarska prevara od 10 miliona evra (2024, Jun, 10). Preuzeto sa: https://rtv.rs/rsn/hronika/racunarska-prevara-od-10-miliona-evra_343790.html
12. Računarska prevara u pokušaju, (2024, Jun, 15). Preuzeto sa: <https://pannonrtv.com/rovatok/vesti-na-srpskom/racunarska-prevara-u-pokusaju>
13. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž 15/2011 od 30.5.2011. godine.
14. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž2 Po3 11/2017 od 2.2.2017. godine.

15. Stojanović, Z. (2024). *Komentar Krivičnog zakonika : prema stanju Krivičnog zakonika od 1. decembra 2019. godine i prema stanju zakonodavstva od 27. oktobra 2023. godine*. Beograd: Službeni glasnik.
16. Stojanović, Z., Delić, N. (2013). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Pravni fakultet.
17. Uhapšen muškarac zbog računarske prevare, (2024, Jun, 20). Preuzeto sa: <https://www.tanjug.rs/srbija/hronika/73006/uhapsen-muskarac-zbog-racunarske-prevare/vest>
18. Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala, *Službeni glasnik RS*, br. 61/05, 104/09 10/23 i 10/23 - dr. zakon.
19. Zakon o potvrđivanju Konvencije o visokotehnološkom kriminalu, *Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori*, br. 19/09.
20. Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola, *Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori*, br. 6/01.

